

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת לך לך תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף נ"ח

מצינו שהבטיח ה' לאברהם שלש פעמים על ירושת הארץ. ולזה נענש אבינו אברהם, ששלשה דורות יהיו בגלות. ושפיר אמר הכתוב ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי, דהיינו מדה כנגד מדה ע"כ.

*

והנה מצינו בפרשתנו שהכפיל ה' לאברהם כמה פעמים הבטחת נתינת ארץ ישראל. מתחלה כאשר נכנס לארץ כנען, ושוב אחר שעלה ממצרים כבד מאד במקנה בכסף ובזהב, שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה, כי את כל הארץ אשר אתה ורואה לך אתננה ולזרעך עד עולם (יג-יד). ושוב בברית בין הבתרים, ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו' (טו-יח). ושוב כאשר נצטוו על המילה, ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלקים (יז-יח). ולכאורה לאיזה ענין נכפל הבטחה זו כל כך פעמים.

ונבאר גם כן מה שהבטיח לנו ה', שגם אחר שנחטא, ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ישיב ה' אותנו אל הארץ בזמן הגאולה, וכמו שנאמר (דברים לא) והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך, והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה, ושבת עד ה' אלקיך וגו', והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך ע"כ. ויש להבין הכוונה במה שאמר 'והרבך' מאבותיך, וגם לבאר הרמז בהנגינה, והביאך ה' אלקיך, גרשיים מונח רביעי.

ונראה דמבואר ברמב"ן בפרשתנו (טו-יח), וזה לשון קדשו, הנה הקב"ה הבטיח את אברהם במתנת הארץ

לך מ' מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול ואברכך וגו', ויבואו ארצה כנען, וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (יב-א). וברש"י על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל ע"כ. הנה בשורת הזרע אמר לו ה' עוד מתחלה, לך מ' מארצך ואעשך לגוי גדול, אבל בשורת ארץ ישראל לא הודיע לו אז. ובפשוטו הטעם דכיון דלא גילה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו (רש"י שם), אם כן לא שייך לבשר לו נתינת הארץ, כיון שלא מכיר מאיזה ארץ היה מדבר, ורק כאשר בא לארץ כנען, נתבשר לזרעך אתן את הארץ הזאת.

והנה יש ללמוד לקח מפרשתנו, על שני דברים הנוגעים לעיקרי האמונה, שאנו אומרים אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו, ומעניש לעוברי מצותיו. ואני מאמין בביאת המשיח, ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא.

הנה ה' הבטיח את הארץ לאברהם, ואמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת. ואברהם השיב לה' במה אדע כי אירשנה (טו-ח). ואיתא בגמרא (נדרים לב.) מפני מה נענש אברהם אבינו שנשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שהפריזו על מדותיו של הקב"ה שאמר במה אדע ע"כ. הרי לנו גודל עומק הדין, אשר עבור דיבור אחד גרם גלות מצרים לזרעו אחריו כמה דורות. ופירשו מה שנאמר (בהגדה), וירד מצרימה, אנוס על פי הדיבור, היינו עבור דיבורו של אברהם שאמר במה אדע. וברבינו בחיי פירש, ודור רביעי ישובו הנה, כי לא שלם עון 'האמורי' (בראשית טו-טז), היינו חטא האמירה של במה אדע. ובספר ימינו יוסף הוסיף, כי מריש הפרשה עד אמירתו במה אדע,

בנתינת הארץ, כי נחסר מהם שלשה אומות, ואנו בגאולה העתידה נזכה לירש גם אותם. ולכן אמר הכתוב לעתיד, והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, היינו ארץ שבעה עממין שכבר ירשו אבותינו. ואמר שוב, כי לא רק זאת נקבל חזרה, הארץ שהיה לנו והגלינו משם, אלא והיטבך 'והרבך' מאבותיך, כי אז נזכה לירש עוד הרבה יותר מאבותינו, שנירש גם ארץ אדום עמון ומואב, שלא זכו אבותינו ליירשם. [שוב ראיתי בתורה תמימה (שם) שהביא כן מירושלמי (קידושין א-ה) והרבך מאבותיך, רבי אלעזר פתר לה, לעתיד ארץ של עשר עממים, תלתא אחרנייתא מאן אינון, את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני]. וזהו שנאמר בפרשת ערי מקלט, ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך וג', ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה (דברים יט-ח). וברש"י ואם ירחיב, כאשר נשבע לתת לך ארץ קיני וקניזי וקדמוני, ויספת לך עוד שלש, הרי תשע, ג' שבעבר הירדן וג' שבארץ כנען וג' לעתיד לבוא ע"כ.

*

ומה נעימים הם דברי האור החיים הק' בפרשתנו (טו-יח), לחזק ולעודד בני ישראל המצפים ומשתוקקים לישועת ה' בגאולה העתידה, שכתב הנה יש לתמוה איך טח מראות עיניהם של הממאנים להאמין בגדלותינו ומעלותינו העתידה לבא, כי מקרא מלא דיבר הכתוב שכרת ה' ברית עם אברהם אבינו עליו השלום לתת לזרעו עשרה אומות, ועד עתה לא מצינו שנתן ה' לישראל אלא שבעה אומות ונשארו שלשה אומות, ואיך יאמרו העצמות היבשות אבדה תקות נחלתינו, ושבעת ה' מנגדתם. וגם השבעה שנתן ה' לא כולם באו לפרק התקבל, ובעונותינו עבדים משלו בנו, ועשה ה' ככה לרמוז מדה כנגד מדה, כשם שאנו עבדי ה' ואין נכנעים לו יתברך כעבד מורד ברבו, גם כן יבואו עבדים שלנו וימרדו בנו, ועוד יש לאלה מלין לקיים בריתנו עכל"ק.

*

ובאמת יש להבין למה לא ניתן לנו תיכף כל העשרה עממין שהבטיח ה' לאברהם. ואם יש סיבה לזה, למה ישתנה הדבר לעת גאולתנו לתת לנו אז כל הארצות האלה. והנה טעם הדברים שלא ניתנו לבני ישראל מתחלה, מבואר להדיא בקרא, כאשר נכנסו ישראל לכבוש את הארץ כתיב, ואת העם צו לאמור, אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר, וייראו מכם ונשמרתם מאד, אל תתגרו בם, כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף

פעמים רבים, וכולם לצורך ענין, בבואו בארץ מתחלה אמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת (לעיל יב-ז), ולא באר מתנתו, כי אין במשמע רק במה שהלך בארץ עד מקום שכם עד אילון מורה. ואחרי כן כשרבו זכיותיו בארץ הוסיף לו, שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה וקדמה וימה (לעיל יג-ד), כי יתן לו כל הארצות ההן בכללן. ואין הטעם אשר אתה רואה בעיניך, כי ראות האדם איננו למרחק, רק שיתן לו לכל מראה עיניו הרוחות. או שהראהו כל ארץ ישראל כאשר היה במשה רבינו. והוסיף לו בברכה השנית הזאת עוד, ולזרעך עד עולם, ושירבה זרעו כעפר הארץ. ובפעם השלישית באר לו תחומי הארץ, והזכיר לו כל העמים עשרה אומות, והוסיף לכרות לו ברית עליהן שלא יגרום החטא. וכאשר צוהו על המילה אמר לו לאחוזת עולם (להלן יז-ח), לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוה. והוסיף והייתי להם לאלקים, שהוא בכבודו ינהיג אותם, ולא יהיו בממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה וכו' ע"כ.

ומבואר מזה כי הבטיח ה' לאברהם ליתן לו הארץ ארבעה פעמים, וההבטחה באחרונה היתה שגם אם יתהווה מצב שיגרום החטא ללכת בגלות, יחזרו אליה וינחלו אותה שוב, כי נתינת הארץ היא 'אחוזת עולם'. וזהו שנרמז בהכתוב, והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך, גרשיים מונח רביעי, שגם אחר שיגרשו מן הארץ ויהיו בגלות, יביא ה' אותם חזרה אל הארץ, כי ההבטחה זו מונח בהבטחה הרביעית של ה' לאברהם, שיתן לנו הארץ אחוזת עולם.

והנה נאמר בשבחו של ארץ ישראל, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא-ב). והנגינה היא על תיבת תמיד, רביעי, והיינו כי בהיות שהכתוב כאן משבח את הארץ, שלא נמסרה לשרי מעלה כשאר הארצות, אלא ה' אלקיך בעצמו דורש אותה תמיד, ונקודה זו הובטח גם כן לפי הרמב"ן בהבטחה הרביעית 'להיות להם לאלקים', שהוא בכבודו ינהיג אותם, על כן נרמז בו רביעי].

*

והנה ה' הבטיח ליתן לנו עשרה עממין, את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני, ואת החתי וגו' (טו-יט). וברש"י עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון, והם קיני קניזי וקדמוני, עתידים להיות ירושה לעתיד, שנאמר (ישעיה יא-ד) אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ב"ר מד-כג) ע"כ. ואם כן אבותינו לא זכו לנחול את כל מה שהבטיח ה' לנו

רגל, כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר (דברים ב-ה). והיינו שהר שעיר שייך ירושה מאברהם אבינו לעשו הוא אדום (בראשית לז-ח). וכנראה שזהו על דרך מאמרם (בבא בתרא קלג:) לא תיהיו בעבורי אחסנתא, אפילו מברא בישא לברא טבא ע"ש.

ואמר הכתוב שוב, אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה, כי לא אתן לך מארצו ירושה, כי לבני לוט נתתי את ער ירושה (דברים ט-ט). וכמו כן אמר, וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר במ, כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירושה, כי לבני לוט נתתה ירושה (שם ב-ט). וביאר ברש"י, עשרה עממין נתתי לאברהם, שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני, הן עמון ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו, והשנים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים, ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא, עשאו כבנו ע"כ.

והוא מוסר השכל עד כמה אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, עד כמה שילם ה' ללוט, וכמו שאמר הכתוב (יג-ה) וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים. וברש"י מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אברם. ושוב בהפיכת סדום נשלח מלאך מן השמים להצילו, וכמו שנאמר (יט-כט) ויזכור אלקים את אברהם, וישלח את לוט מתוך ההפכה, בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט. וביאר ברמב"ן כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לשוט בארץ באשר ילך, כי לצוות שלו הלך וכו'. וזה היה הענין ששם אברהם נפשו בכפו לרדוף המלכים בעבורו ע"ש. וכל זאת לא היה די לשלם ללוט עבור חסדו עם אברהם, עד שהחשיבו ה' כבנו של אברהם, ליתן לו ארץ עמון ומואב לירושא.

ובדרשות חתם סופר (לשבת שובה כט:), ובנדמ"ח דרוש כג) כתב, דלכן אנו מתפללין (בתפלת י"ח) מתחלה ולמלשינים אל תהי תקוה, קודם שמתפללין על הגאולה, כי אי אפשר להיות גאולה שלימה אלא אם כן נזכה לירושא עשר עממין, והם זכו בזכות לוט שלא הלשין על אברהם באומרו אחותי היא, ואם כן כל זמן שיש חלילה בישראל מלשינים, אין תקוה לגרש עמון ומואב ע"כ.

*

ולבאר השכר שניתן ללוט עבור ששתק על מה שהיה אומר אברהם על אשתו אחותי היא, למה יעלה על דעתו לומר כנגד דברי אברהם ושרה, להיות כפרא אדם, לסתור דבריהם ולגלות שאחותו היא, אשר עבור דבר זה יקבל עוד שכר. אך הענין הוא, כי מצינו במלחמת עוג,

ויאמר ה' אלי, אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו (דברים ג-ב). וברש"י ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו, אלא מתירא היה משה, שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנאמר (בראשית יד-ג) ויבא הפליט, והוא עוג (נדה סא). ע"כ. הרי לנו עד כמה חשש משה שה' אינו מקפח שכר כל בריה, שיש לששים רבוא ישראל ביחד עם משה, לירא שעוג ינצח אותם עבור טובה אחת שעשה בנערותו לאברהם להודיע לו מצבו של לוט.

והטעם שבאמת לא עמדה זכות ההוא ללוט, מבואר ברש"י בפרשתנו (יד-ג) כי היה ללוט בזה פניה, שמתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה (ב"ר מב-ח) ע"כ. והיינו שאפילו אם היה לו גם כוונה טובה בההודעה לאברהם, מכל מקום גבי עכו"ם העושה דבר טוב עם פניה, הרי אמרו (ראש השנה ד). שאין לו זכות, ומכל שכן כאשר כל כוונתו בהטוב היא לרעה. ומעתה הרי בלוט נאמר, וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו' (יג-ג). וברש"י על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם (הוריות י) ע"כ. וכיון שהטעם שאמר אברהם לשרה אמרי נא אחותי, היתה כי אם יאמרו אשתו זאת, והרגו אותי ואותך יחי (יב-ב). היה לו ללוט נסיון שיגלה הדברים שאשתו זאת, ויהרגו את אברהם, וישא אותה לוט אם לא תתרצה בה פרעה, על כן שילם ה' שכרו ללוט, ונתן לו שתי ארצות של עמון ומואב לירושא.

ולפי זה שנתנית עמון ומואב ללוט הוא בשביל זכותו שהיה לצוות עם אברהם, על כן כיון שבסופו נעשה מריבה בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו, על כן מדה כנגד מדה, בסופו יתפרד גם הנחלה שזכה בזכות אברהם, ולא נשאר לו עמון ומואב ירושה נצחית, ובסופו יחזור לאברהם ולזרעו, כי לא המשיך לוט להיות עם אברהם אבינו.

*

והנה הרמב"ן כתב, דבפעם ראשונה לא הובטח ליתן לו רק הארץ עד כמה שהלך בה, עד מקום שכס עד אילון מורה. ואחרי כן כשרבו זכיותיו בארץ הוסיף לו שא נא עיניך וראה צפונה נגבה וקדמה וימה, כי יתן לו כל הארצות ההן בכללן וכו' ע"כ. וביאור דבריו, כי ארץ ישראל נקנית ביסורין (ברכות ה), וכפי מה שיוגדל זכותו של אברהם זכה יותר בחלקו בארץ. ולכן אחר הנסיון הראשון של לך לך, זכה לחלק מן הארץ. ושוב ניתוסף לו שאר הנסיונות, הרעב בארץ, ולקייחת שרה לבית פרעה, ועמד בכולן, אז ניתוסף לו בשכרו גם שאר הארצות.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי בפעם הראשונה כשנאמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, הרי היה לוט עמו לשרתו ולהיות לצוות, ועבור זה ניתן ללוט שכרו עמו ומואב, ויתכן שיהא זה לשכרו לעולמי עד כמו ירושה, ולא יגיע ממנה לזרע אברהם. אבל אחרי הפרד לוט מעמו, אם כן ירושת לוט גם כן תבטל, כמו שהוא ביטל הצוות עם אברהם, על כן אז אמר ה' לאברהם שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, כי בסופן של הדברים יגיעו כל הארצות של העשרה עממין לזרעו של אברהם, ולעתיד והיטבך והרבך מאבותיך, כי נחלת ארץ ישראל שאנו מחכים עליה, יהיה גדולה יותר מהנחלה שנמסר לאבותינו, כי נזכה לירש כל העשרה עממין.

*

והנה אמר לו ה' לאברהם, שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וגו'. ולכאורה תיבת 'שא נא עיניך' נראים כמיותרים. ובפשוטו נראה, כי אברהם אבינו היה שומר את עיניו, ולא נשא עיניו לראות יותר מארבע אמותיו. וכאשר הוצרך כעת להביט למרחוק, הוצרך להקדים לומר לו 'שא נא עיניך'. [ועיין באגרא דכלה פרשת וירא על הפסוק וישא עיניו וירא].

אמנם יש לומר עוד, על פי מה שאמרנו (גדה ל): שהולד במעי עמו, נר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (איוב כט-ג) בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך. ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא ע"כ. והיינו שהגם שבמציאות לא יתכן להולד לראות מסוף העולם ועד סופו, מכל מקום ראייה ההוא אינה בעיני גשמיות, אלא על דרך ראיית חלום, שמחשבתו משתוטטת ומצוייר הכל כאילו הוא במציאות לפניו, ורואה הדברים בסגירת העינים. אבל ראיית אברהם את הארץ, רצה ה' שיהיו בעיניו הגשמיים בראיה מוחשית. ועל דרך שנאמר כן למשה רבינו, עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך (דברים ג-כז). ועל כן אמר ה' לאברהם, שלא תהא ראייתו בסגירת העינים, שלא לראות מה שלפניו, ויצוייר לפניו את כל הארץ, אלא 'שא נא עיניך' וראה וגו', שבעיני הגשמיים יזכה לראות את הארץ.

*

ואמר לו שוב, וראה מן המקום אשר אתה שם, ולכאורה נראה מיותר. ובפשוטו הכוונה, כי במשה רבינו כאשר נצטוה שא עיניך ימה וצפונה, אמר לו מתחלה 'עלה ראש הפסגה' ושא עיניך (דברים ג-כז), וכאן אמר לו ה' שאינו צריך לילך למקום גבוה לראותה, אלא ממקומו שעומד שם יוכל לראות הכל. אך באור החיים הק' פירש, שעשה לו נס עצום, שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח ממקום אחד, מבלי שיוצרך לשוב ע"כ.

וראיתי בספר שערי לימוד (ח"ב טעמי תורה אות ו) מהג"מ יצחק מתתני' לוריא ז"ל, שהעיר לאיזה צורך היה כאן נס עצום כזה, שכל ארץ ישראל יסתובב מסביב לאברהם שיוכל לראותה ממקומו, הא לא עביד קוב"ה ניסא למגנא. וביאר על פי מה שכתב בספרו (אבקות ויכלים פרק י אות פו) בשם מרן הרמ"ח זצ"ל, שהרה"ק מרוזין זי"ע פעם ביום הכיפורים בתפלת נעילה, עמד זמן רב ולא גמר את התפלה בלחש. נכנס בנו רבי שלום יוסף ז"ל ודיפדף את הסידור שהיה מתפלל בו, ואחרי רגעים אחדים גמר את תפלתו. ואמר בנו שהכיר באביו שהוא עומד לפני ה' בפחד גדול כזה שלא היה יכול להרים ידו להעביר את הדף, ובעל פה לא רצה להתפלל, ולכן כאשר הוא העביר את הדף היה יכול להמשיך ולגמור ע"כ. וכמו כן אברהם אבינו עמד אז בפחד כזה לפני ה', שממש לא היה יכול לזוז בשום אבר זיז כל שהוא ע"כ. ויש להטעים הדבר, דלכאורה כיון שבלאו הכי נעשה נס, הרי יכולים לזוז את אברהם גם כן שיסתובב לכל הצדדים, ולא לסובב את הארץ. וצריכין לומר כי אדם העומד בפחד ה' כזה שאינו יכול לזוז ממקומו, לא משנים את מצבו גם לצורך גדול.

עוד כתב שם, על פי מה שיסופר על בעל יסוד העבודה זצ"ל, שאמר פעם לאדם שביקשוהו לבוא להשלים מנין לתפלת מנחה, נענה ואמר לו, טלטול כל שהוא שלי יקר יותר מאלף מנחות שלך ע"כ. וכמו כן רצה הקב"ה להראות בזה כמה היא חיבתו של אותו צדיק לפניו, עד שכדאי שכל העולם יסתובב מסביבו, והוא לא יצטרך לטלטל עצמו טלטול קל ע"כ.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מזה"ר ר' שמואל יצחק בריעף הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוס בני למול טוב	מזה"ר ר' אברהם מנחם פרינקל הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוס בני למול טוב	הרב ר' משה יעקב פישער שליט"א לרגל השמחה השרויה במענו באירוס בתו למול טוב	ברכת מול טוב להרה"ג רבי בנימין בריעף שליט"א דומ"ץ בית מדרשו זכרון יהודה לרגל השמחה השרויה במענו בנישואי בתו למול טוב
מזה"ר ר' משה צבי קליין הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהבנם בנו לעול התורה והמצות	מזה"ר ר' צבי שטייף הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהולדת בנו למול טוב	מזה"ר ר' אברהם טענענבוים הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוס בני למול טוב	מזה"ר ר' דוב ברילל הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוס בני למול טוב